

6. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 512 с.
7. Попова Татьяна. Историография в человеческом измерении. [Электронный ресурс]. Режим доступа: dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/40020/15.Popova.pdf?sequence.
8. Савицька Н.В. Хронос композиторської життєтворчості: Монографія / Львівська національна музична академія ім. М.В. Лисенка. Львів: Сполом, 2008. – 320 с.
9. Станішевський Ю. О. Дмитро Гнатюк / Ю. О. Станішевський. – К.: Муз. Україна. 1991. – 167 с.
10. Чаус А.Д. Самоактуалізація особистості як філософська проблема / Культура і сучасність: Альманах. – К.: ДАККіМ, 2006. – № 1. – С. 26-33.

Киричок А.П.

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач,*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПОЗИТИВІЗМ У ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Як і в кожній науковій дисципліні, у економіці важливим питанням є визначення достовірності і цінності результатів наукових досліджень. Суть даної проблеми полягає у тому, що і у економічних дисциплінах, і у гуманітарних науках в цілому існує великий запит (які із боку наукової спільноти, так і з боку громадськості та держави) на чіткі критерії істинності нових знань. Чисельні факти неспроможності сучасної економічної науки вирішувати поточні завдання, як то нездатність точно передбачати час настання економічних криз (тим паче, попереджати їх), попри безпрецедентно великий об'єм накопиченої економічної інформації на чисельну спільноту науковців, обумовили загальну недовіру до результатів нових економічних досліджень. Нарізі у загальнонауковій дискусії існує схильність до того, аби «запозичити» критерії істинності наукового знання з інших дисциплін. Філософський напрямок позитивізму, а також його течії («другий» позитивізм – емпіріокритицизм, «новий позитивізм», постпозитивізм) мають розвинений методологічний та термінологічний апарат, у розпорядженні якого численні методи доведення та спростування. Успіхи природничих наук, «проривні» відкриття, підвищили авторитет їх методологічної основи та зацікавленість зі сторони представників інших дисциплін. В економічній термінології і методології вже були зроблені спроби застосування принципів позитивізму, – як з прямим запозиченням терміну, так і шляхом використання лише методології. Втім, у більшості випадків застосування поняття «позитивізму» не означає критичного ставлення до результатів дослідження чи застосування інших підходів позитивіської філософії. Навпаки: часто, прикриваючись авторитетом позитивізму, у науковий диспут вноситься лише більше невизначеності.

Відтак, статті – виявити особливості застосування принципів та методології наукового позитивізму у економічній науці.

У науковій економічній літературі склався відносний консенсус про те, що вважати позитивізмом у економіці: це таке бачення економічних реалій, яке спирається на точні дані щодо об'єкту дослідження (тобто такі, які можна довести, перевірити), а також які можна виразити у грошовому вимірі (у той чи інший спосіб). Тобто позитивізм у економічній дисципліні не тотожний філософському позитивізму як такому (а також його течіям), але знаходиться з ним у методологічному та лексичному зв'язку [1, с. 175].

Якщо ж ставити питання ще вужче, і розглядати лише економічну теорію, то тут позитивізм є протиположним нормативізму: відповідно до його положень джерелом економічних знань мають бути емпіричні дослідження, і виявлення об'єктивних закономірностей економічного розвитку – головна мета будь-якого економічного дослідження. Абстрактні теоретичні конструкції, розмірковування над тим «як має бути» (що властиво для нормативізму) з позицій позитивізму не має ні сенсу, ні цінності. Реальність одна: все саме так і є, як і мало бути. Втім, у позитивізму в економічній теорії є і багато критиків: позитивізм вважається більш риторикою у економічному науковому диспуті, аніж методологічною основою для дослідницького апарату. Така точка зору спирається на те, що у сучасній економічній теорії існує таке розмаїття наукових підходів, що межа між «тим, що є зараз» і «тим, що мало б бути» дуже умовна. Так, серед економістів дослідників допустиме ігнорування результатів емпіричних досліджень, якщо вони не знаходять підтвердження у теоретичних моделях (відхилення від теорії приписуються поганому урядуванню або ж суб'єктивним факторам ринку, спекуляціям, політичному впливу на економіку, та ін.).

Коротко сказати про те, що на сьогодні являє собою економічна теорія, неможливо. Кількість парадигм, теорій, гіпотез і ідеологічних течій дуже велика. Втім, можна стверджувати, що впродовж останніх декількох десятиліть у економічній теорії точиться боротьба між представниками двох найбільших наукових шкіл: «економікс» та політичної економії. Представники «економікс» асоціюються переважно з американською економічною школою, політичної економії – з європейською, але наразі територіальні відмінності поступилися місцем відмінностям у поглядах. Наукова школа «економікс», яка наразі розрослася до цілої системи теорій та наукових підходів, передбачає дослідження макроекономічної ситуації, попиту та пропозиції, конкуренції, ринкової поведінки. Успіх економічної політики, яка ототожнюється з науковою школою «економікс» у 1990–2000 рр., економічне домінування США підняли авторитет цього наукового напрямку, хоча зараз вже більш популярними є критичні погляди на нього. Критики звинувачують «економікс» у відірваності від реалій економіки, перебільшенні значення абстрактних моделей, а також фрагментарності опису реальності. Відсутність цілісного, повного, достовірного погляду на економічну систему, – її головна вада. Зараз, коли дослідникам доступні для вивчення великі масиви даних, є у розпорядженні розвинений статистичний апарат, а також безпрецедентні

обчислювальні потужності, надмірна математизація економічної науки створює ілюзію достовірності її результатів. Тобто, сам факт активного використання у дослідженні математичного апарату часто сприймається як доказ достовірності отриманих даних. До речі, цей ефект – надмірної (часто безпідставної) математизації досліджень – активно поширюється на інші гуманітарні дисципліни. Тобто, викреслюється наступний критерій істинності результатів наукового дослідження: «ступінь достовірності, правдивості та цінності отриманих даних наукового економічного дослідження тотожний ступеню застосування математичного апарату». Іншими словами, маємо тенденцію технологізації науки, коли науковий пошук, творчий підхід до проблеми та глибинне осмислення сутності досліджуваного об'єкту підміняється набором технологічних прийомів [2, с. 10].

Заважає становленню дієвої методології пошуку у економічних дослідженнях і неформальна «директива» від суспільства на швидкий результат, який можна виразити у грошовому вимірі. Тобто, відбувається ототожнення результативності наукового дослідження і правдивості отриманих результатів з потенційним комерційним ефектом. Образно кажучи, суспільство (у самому широкому розумінні) очікує від вчених рецепту того, як стати багатше. Частково така позиція має рацію. І легко зрозуміти причину таких очікувань. Але ж завдання економічної науки не тільки і не стільки в цьому. Втім, очікування суспільства має дуже глибокі наслідки і різносторонній прояв. Цей феномен можна назвати «академічним капіталізмом». Він виник у економічних дисциплінах, які досліджують високо капіталізовані сфери економіки – банківську діяльність, фондові ринки, і поширився на решту економічних дисциплін.

Через низку причин (збільшення обсягів інформації, ускладненні структури економічної науки та ін.) набуло актуальності питання верифікації результатів економічних досліджень, оцінки їх якості та достовірності. Економічна політика, практика застосування напрацьованих економічної науки засвідчила, що досить часто наукові положення є відірваними від життя, а сконструйовані економічні моделі не відображають дійсності. Більш того: неспроможність, за допомогою сучасного математичного апарату, скласти достовірні прогнози економічного розвитку поставили питання про корисність економічної науки взагалі. Саме в такій ситуації у науковій спільноті пожвавились дискусії щодо розвитку методологічної складової науки, її доказової бази. З огляду на це, філософія позитивізму є доволі популярним напрямком серед вчених, котрі займаються методологічними проблемами економічної науки. Втім, позитивізм у економіці має дещо інший зміст, аніж суто філософський позитивізм: він зводиться до пріоритету емпіричних даних над теоретичними конструкціями. Втім, поширення ідей позитивізму в економічній науці має декілька негативних проявів: утвердження «економіксизму» та «бібліометризму». «Економіксизм» полягає у перебільшенні значення математичних та статистичних, підміною понять. Замість дієвості наукового дослідження говорять про ефективність та продуктивність наукової сфери. Значимість наукової інформації підмінена суб'єктивною оцінкою наукової спільноти. Інший прояв «позитивізму» в

економіці – «бібліометризм», надмірне застосування інструментарію бібліометрики для оцінки результативності та значимості наукових досліджень. Запит від суспільства на просту і зрозумілу структуру наукової сфери та універсальної оцінки наукової діяльності призвів до того, що бібліометрика стала основним методом для визначення ваги наукової праці, вченого, значення наукового напрямку. В цілому ж, попри очевидну необхідність у подальшому розвитку наукової методології економічної науки у частині доказового апарату, відбувається підміна понять. Принципи позитивізму, які здебільшого декларуються, заміщуються надмірним використанням математичного апарату, суб'єктивного оцінювання та застосування бібліометрики як універсального методу до оцінки наукових результатів.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. (2016). Сутнісний аспект методології наукових досліджень. Економіка АПК, (7), 87-94.
2. Алексеев А.П., Алексеева И.Ю. (2015). Экономический позитивизм и будущее науки. Философия науки и техники, 20(1).

Коротич Г.В.

кандидат философских наук, доцент,

ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»

Н. А. БЕРДЯЕВ О ПРОБЛЕМЕ ДУХОВНОСТИ

Выдающийся философ Н. А. Бердяев рассматривал духовность как высшее качество человека, сообщающее ему высшее достоинство, внутреннюю независимость и целостность, однако, не делающее его самодостаточным. Мыслитель всегда подчеркивал, что человек – это образ и подобие Божие, что он связан с Богом духовно-экзистенциальным образом, он трансцендирует к Богу, преодолевая свою ограниченность [1, с. 584-585]. Дух не создается Богом, он эманурует от Бога; однако он – и от добытийственной (т. е. изначальной) свободы тоже. В то же время философ утверждает, что духовная жизнь имманентна, а не трансцендентна человеку. Божественное – это не внешняя человеку сила, а то, что делает человека человеком, это высшая свобода. Духовная реальность – это мир, сообразный с «конкретной внутренней человечностью, с переживанием человеческой судьбы, человеческой любви и смерти, человеческой трагедии» [1, с. 238]. Дух реален, но реален в ином смысле, чем все объективированное (в трактовке Бердяева) в мысли и природе. Это высшее качество души, проявляющееся в свободе от власти мира с присущей ему объективацией. Дух конкретен, «субъективен», раскрывается в личном существовании, наполняя его при этом сверхличным содержанием. Анализируя работы Бердяева, можно сделать вывод, что его особенно интересовал путь становления человека личностью, которая, с его точки зрения,